

POVRATAK U SLAVONIJU

Pri povratku iz Hrvatskog zagorja obje brigade su se zadržale na Bilo-gori radi odmora i sređivanja, istovremeno štiteći žetvu u tom kraju.

U to vrijeme štab 12. divizije planira novu akciju — napad na uporište u Malim Bastajima.¹

Kako je u borbama vođenim u Hrvatskom zagorju zapaženo da najviše ginu ili bivaju ranjeni nespremni borci, bez iskustva u borbenim okršajima s neprijateljem, štab 12. divizije donosi odluku da u svakoj brigadi formira regrutnu četu. Ova četa bi izvodila vojnu obuku, obavljala pomoćne zadatke za vrijeme akcija i na taj način se pripremala za ulazak u operativne jedinice. U naredenju, koje je s tim u vezi dobila i Omladinska brigada, stoji: »Pošto se ukazala potreba da svi borci prilikom ulaska u naše borbene jedinice prođu kroz neku jedinicu, koja ne bi odmah direktno ušla u borbu, to se pred nas postavlja formiranje jedne regrutne čete u koju će ulaziti svi novomobilisani borci.«²

¹ Napad na ovo uporište izvršen je 18. kolovoza. Prije toga Omladinska brigada je izvela napad na uporište u Suhopolju, ali bez uspjeha.

Zbornik, tom V, knj. 18, dok. br. 63, 64, 66, 69 i 70.

² Arhiv VII, reg. br. 3/3, k. 881 i reg. br. 44-12/21, k. 881A, (Naredenje za formiranje regrutnih četa).

Zadatak te čete³ je da pruži ljudima potrebna vojnička i politička znanja prije nego uđu u borbu.

Štab 12. divizije 29. srpnja dobiva upozorenje od Glavnog štaba Hrvatske o čuvanju vojne tajne i sa njegovim sadržajem upoznaje odmah štabove brigada, a oni štabove bataljona i komande četa.

Da je budnost popustila, uočavalo se i ranije. No, to je uglavnom propisivano svim mladim borcima. Ovim upozorenjem, međutim, problem vojne tajne je ozbiljnije postavljen. Tako se došlo do zaključka da nije riječ o novim borcima nego da se problem najvećma tiče komandnog kadra. Analize su pokazale da su pojedini odbornici, pa i neki seljaci, za mnoge tajne saznali i dan ranije nego odgovorni rukovodioci u brigadi. To je bilo posebno karakteristično za one ukućane kod kojih su odsjedali štabovi, jer su se pojedine starješine zaboravljale i govorile otvoreno o predstojećim akcijama i namjerama, odnosno telefonske razgovore iz kojih se ta namjera mogla naslutiti. Gdjekad su i pouzdani odbornici nesvjesno odavali tajne u razgovorima sa drugim ljudima. Na primjer, da bi se pred svojim suseljanima pokazao u što boljoj svjetlosti, kako on zna ono što oni ne znaju, odbornik je, razumije se, u »povjerenju« pričao to susjedu, bratu, ocu, ženi, prijateljima. . . a onda se tajna širila i često stizala i do neprijatelja.

Pojedini štabovi otkrivali su tajne i svojim nesmotrenim izviđanjem. U svojoj naivnosti oni su smatrali da će ostati »nepročitani« u situacijama kad izviđaju neprijateljeve položaje, a ispred sebe isture patrolu ili drugo obezbjeđenje.

Pored navedenog, neprijatelj je otkrivao naše namjere i na taj način što su akcije, odnosno njihovo izvršavanje odugovlačili više nego što je bilo potrebno ili se zakašnjavao s početkom njihovog izvršavanja.

Na osnovu iscrpnih analiza lako se došlo do zaključaka šta ubuduće valja raditi i kako se postavljati u odnosu na rukovođenje i komandovanje i u odnosima s mjesnim stanovništvom gdje jedinice borave.

³ Zbornik;, tom V, knj. 18, dok. 5, str. 22—23.

NAPAD NA UPORIŠTE U SUHOPOLJU

Ocjenjujući da su se borci dovoljno odmorili i jedinice sredile, štab 12. divizije 4. kolovoza donosi odluku da dva bataljona Omladinske brigade i 3. bataljon 18. brigade likvidiraju⁴ uporište u Suhopolju (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). Organizacija napada povjerena je štabu Omladinske brigade, koji odlučuje da se napad izvede isto veče, a neposredni zadatak za napad dobivaju 1. i 2. četa bataljona.

Treća četa ovog bataljona, 2. bataljon Omladinske i 3. bataljon 18. brigade, dobili su zadatak da obezbijede izvršenje napada i radi toga prekopaju puteve, poruše prugu i ne dozvole prodor oklopnog vlaka ili neprijateljeve motorizacije prema Suhopolju i to:

- Treća četa 3. bataljona postavlja zasjedu ispred sela Kapan u kome se nalazila jaka seoska straža naoružana puškama i bombama.

- Drugi bataljon Omladinske brigade dobio je zadatak da postavi zasjedu na pruzi i putu Suhopolje—Virovitica, na mjestu gdje ih presijeca put koji vodi iz Novog Resovca. Bataljonu je pridodat pionirski vod za rušenje pruge i puta, a zato su mobilizirani i mještani iz okolnih sela.

- Treći bataljon 18. brigade postavio je zasjedu j. i. od Suhopolja na sastavu pruge i puta gdje ih presijeca put koji od Zubrice vodi u Naudovac. Kao i 2. bataljon Omladinske brigade, i on je morao preokrenuti put i presjeći prugu.

Na deset minuta prije napada, sve jedinice su morale prekinuti telegrafsko-telefonske linije.

Početak napada predviđen je za 22.15 sati. Tada je i uslijedio.

Predviđeni su način evakuacije ranjenika, izvlačenje plijena i osiguranje jednog i drugog transporta. Jedinicama je ukazano da se prvenstveno izvuku sanitetski materijal i municija, jer se i u jednom i u drugom oskudijevalo. Za osiguranje napada predviđena su bočna osiguranja i jaka zaštitnica. Uoči pokreta ka uporištu, koje je branilo

⁴ Isto, dok. 10, str. 37—39 i dok. 15, str. 49—50.

60 ustaša, odlučeno je da se teško naoružanje ostavi,⁵ što će kasnije biti uzrok da dobro organiziran napad ne uspije.

Informacija da je uporište poslije podne napušteno, (što je bilo tačno), navela je štab brigade da jedinice, radi veće pokretljivosti uputi u Suhopolje samo s lakim naoružanjem. No, u međuvremenu ustaše su se vratile u selo. Upad naših jedinica, iako iznenađan, nije ih zbunio. Povukle su se u tvrde zgrade i odatle pružile snažan otpor. Nemajući teška oruđa za likvidaciju ovih zgrada, bataljon se povukao.

U ovoj neuspjeloj akciji 3. bataljon je imao tri mrtva i dva ranjena druga. Jedinice su se povukle bez ikakvog plijena. Jedini učinak bio je prekopan put na dva mjesta i preko 500 metara porušene pruge. Neprijatelju je bilo potrebno dosta vremena za njenu popravku.

Poslije ovog neuspjeha Omladinska brigada preko ju-goistočnih padina Bilo-gore odlazi u Malu Dapčevicu i Mali Miletinac (sekcija Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000).

U selima Mala Dapčevica i Mali Miletinac, Omladinskoj brigadi, kao i ostalima brigadama 12. divizije, predstoji nekoliko dana odmora. To je iskorišteno da se u brigadama formiraju čete za vezu. Naređenjem⁶ je predviđeno da sve ove čete imaju po 60 boraca, da budu podijeljene u 3 voda, a da svaki vod ima dvije desetine. Isto tako je rečeno da se brigade zadovolje manjim brojem boraca, ali da čete popune komandnim i političkim kadrom, kako bi imale kostur, a kasnije kad bude moguće da ih popune do pune formacije.

Centrale, telefone i ostala sredstva veze, koja su nedostajala, jedinice su bile dužne da zaplijene u prvim akcijama, te da se na taj način kompletiraju. Nešto materijala i sredstava dobijeno je od štaba 2. korpusa.

Kako se u isto vrijeme formirao i vod za vezu u diviziji, Omladinska brigada je u ovaj vod uputila 6 boraca i jednog političkog delegata voda. Isto su učinile i ostale brigade 12. divizije. Na viši kurs za vezu, koji se održavao pri Glavnom štabu Hrvatske, Omladinska brigada je uputila jednog druga, a na kurs radio-telegrafije dvojicu.

⁵ Arhiv VII, reg. br. 44-13/21, k. 881A.

⁶ Isto, reg. br. 44/21, k. 881A.

Odmah nakon formiranja ove čete u Omladinskoj brigadi je počela intenzivna obuka vezista. Težište je bilo na uspostavljanju veze i u njenom prikupljanju. Prvo se obučavalo u pravilnosti rada, a poslije se težilo brzini postavljanja, odnosno dizanja sredstava veze. Ubrzo nakon formiranja ova četa je dostigla takav nivo obučenosti da je brigada neprekidno u borbi i na odmoru, imala dobru vezu sa svojim jedinicama, a isto tako i sa pretpostavljenim štabom.

LIKVIDACIJA UPORIŠTA U MALIM BASTAJIMA

Na savjetovanju održanom 12. kolovoza štab 2. korpusa je odobrio štabu 12. divizije da izvrši napad na uporište Mali Bastaji (sekcija Bjelovar 1:100.000), za koji je dao ideju⁷ štab 12. divizije. Već idućeg dana štab korpusa izdaje naredenje o napadu na Male Bastaje i obavještava štab divizije da mu se za izvođenje napada stavlja na raspolaganje dva bataljona 12. brigade iz 10. divizije, te Bilogorski, Daruvarski i Podravski partizanski odredi.⁸

Dva dana kasnije, štab 12. divizije izdaje zapovijest u kojoj precizira da u napadu učestvuju dva bataljona Omladinske i bataljon 12. brigade, a ostale jedinice vrše obezbjeđenje, i to:

- Omladinska brigada s jednim bataljonom⁹ napada uporište sa sjeverne, a drugim s jugoistočne strane. Taj drugi bataljon je dobio zadatak da jednu četvu ili ojačani vod isturi pred bunkere i tako veže dio snaga i automatskog naoružanja na tom pravcu, te omogućiti lakši prilaz snagama koje napadaju sa sjeverne strane.

⁷ Dvanaesta divizija u to vrijeme nije imala mina za minobacače — posebno za teške, a oskudijevala je i u ostaloj municiji. Prema prikupljenim podacima u uporištu Mali Bastaji, bile su velike količine municije, što je bio jedan od razloga da se ovo uporište osvoji. Koliko je divizija oskudijevala u municiji vidi se i po tome što je za potrebe napada dio municije izuzela od Bilogorskog odreda.

Zbornik, tom. V, knj. 18, dok. 14.

- Podravski odred se u daljoj dokumentaciji više nigdje ne spominje, pa se iz toga može zaključiti da nije ni angažiran u napadu.

⁹ Prema postojećoj dokumentaciji, numeraciju bataljona nije moguće utvrditi u 16, 17. i 18. brigadi.

Glavni pravac napada ovih bataljona je središte sela. Radi uspješnijeg dejstva Omladinskoj brigadi je dodijeljen i brdski top 65 mm. Treći bataljon je bio u rezervi.

Prvi bataljon 12. brigade dobio je zadatak da likvidira posadu na željezničkoj stanici, a kao ojačanje dodijeljeni su mu teški minobacač i protivtenkovski top.

Zasjedu na putu južno od Male Peratovice i na kraju Ivanovog Sela, sa pravca od Grubišnog Polja, postavlja 3. bataljon 12. brigade.

- Osamnaesta brigada s jednim bataljonom organizuje odbranu na ivici Cepidlaka i na Kovačevu Salašu k. 269.

- Sedamnaesta brigada organizira zasjedu na putu kod Vukovja i u rejonu Borove Kose. Zasjede su imale zadatak da poruše prugu i prekopaju put na nekoliko mjesta.

- Daruvarski partizanski odred organizira zasjedu na liniji Podborski Vrbovac k. 288 — k. 197.

Polaznici vojno-nolitičkog kursa 12. divizije ruše prugu kod Rodinog Potoka i Pepelana,¹⁰ a vod za vezu štaba 12. divizije zapriječava i brani put od Virovitice.

U naredenju za napad utvrđeno je da Omladinska brigada svoje previjalište razvije na sastavu puteva koji vode iz Malih Bastaja i od k. 198. Isto tako je određeno da se ranjenici evakuiraju u Brđane i dalje preko Koreničana u partizansku bolnicu na Ljutoču¹¹ (sve sekcije Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000).

Početak napada na uporište u Malim Bastajima predviđen je za 03.00 sata 18. kolovoza.

U Malim Bastajima i u zgradi željezničke stanice Veliki Bastaji nalazile su se posade jačine 230 do 300 vojnika i blizu 30 naoružanih civila. Od te posade na željezničku stanicu noću se isturalo 40—60 neprijateljevih vojnika.

Neprijatelj je imao 5 teških mitraljeza i 8—10 automata. To su bili dijelovi 2. bojne 1. gorskog zdruga. Prema dobijenim podacima, neprijatelj u uporištu je bio riješen

¹⁰ Riječ je o pruzi Virovitica—Daruvar.

¹¹ Umjesto bolnice br. 3 koja je postojala na Ravnoj gori (neprijatelj ju je spalio), izgrađena je nova na Ljutoču (vis na Pakuku).

da se bori do posljednjeg metka. Za njima nisu zaostajali ni civili, koji su se prihvatili oružja kao ljuti protivnici narodnooslobodilačkog pokreta.

Domobrani iz 1. gorskog zdruha bili su dobro poznati većini boraca iz Omladinske brigade, a isto tako i borcima ostalih jedinica. Bio je to neprijatelj koji se nije smio potcijeniti. Bio je to zdruh koji se uporno borio protiv naših jedinica, a još češće se krvavo obračunavao sa narodom u nebranjenim selima. Uz to su imali i znatnu podršku jednog dijela seljaka iz Malih Bastaja i gotovo idealne položaje za borbu.

Uporište u Malim Bastajima bilo je dobro utvrđeno. Pored velikog broja bunkera, utvrđenih zgrada i rovova, domobrani su podigli veliki broj žičanih prepreka, koje su bile snažno branjene puščanom i mitraljeskom vatrom. Kasnije se pokazalo da je i minobacačka vatra na prilazima žičanoj ogradi sastavni deo dobro organizovanog vatreneog sistema. Obrana se inače zasnivala na otpornim tačkama organiziranim u zgradi željezničke stanice i u selu.

Zbog toga je, pored Omladinske, u napadu na uporište učestvovao i 1. bataljon 12. brigade.

Poslije neuspjeha u napadu na Suhopolje, pred jedinice 12. divizije najodlučnije se postavio zadatak — likvidacija uporišta u Malim Bastajima.

Pored navedenih, za to je bilo i drugih razloga. Likvidacijom ovog uporišta slobodna teritorija bi se još više proširila, a olakšale bi se i naše veze sa slobodnom teritorijom na Bilo-gori.

Kako je u ovoj akciji najznačajnije mjesto pripalo borcima Omladinske brigade¹² u 1. i 2. bataljonu izvršene su svestrane pripreme; radilo se, naime, o prvom većem borbenom pothvatu poslije neprijateljeve ofenzive u Slavoniji u srpnju 1943. godine. Posebna briga je poklonjena 1. bataljonu, koji je dan ranije stigao iz Podravine.¹³

¹² Arhiv VII, reg. br. 44-19/21, k. 881.

¹³ Ovaj bataljon je 14. kolovoza 1943. godine izvršio akciju na kožaru u Podravskom Novigradu, u kojoj je dobiveno kože za oko 500 pari cipela. Ta koža je dijelom zadržana u jedinicama za trupne radionice, a dijelom poslana u Ekonomski odsjek štaba 2. korpusa. Istog dana u Podravskom Novigradu rekvirirano je 700 m

U te dane najzaposleniji u jedinicama bili su partijsko-politički rukovodioci koji su sve vrijeme koje im je stajalo na raspolaganju iskoristili za rad sa borcima. U svim jedinicama održani su sastanci partijskih ćelija i skokovskih grupa. Održano je po nekoliko sastanaka kako bi pripreme bile što bolje. Isto tako i komandni kadar obavio je pripreme po svim sektorima, jer je ova akcija morala uspjeti. Tako su uostalom zaključivali svi — od borca do komandanta brigade.

Da će i ova borba biti žestoka, a obrana neprijatelja uporna, znalo se unaprijed i na to se računalo. Također se znalo da ovaj napad mora uspjeti bez obzira na upornost neprijateljeve posade.

Napad je otpočeo s pola sata zakašnjenja, tj. u 03.30. U cik zore prvi su se oglasili bombaši i puškomitralješci 1. bataljona 12. brigade, koji su žestoko krenuli u napad.

Odmah iza toga cijelo uporište se pretvorilo u borbeno poprište. Rafali svjetlećih metaka išarali su prostor, a od potmulih eksplozija ručnih bombi i mina komandiri četa i vodova teško su uspijevali da komanduju svojim jedinicama. No, iako su se nalazili na brisanom prostoru, borci su pronalazili i najmanja zemljišna ulegnuća i postepeno se privlačeći neprijateljskim rovovima i vatrenim gnijezdima.

Već na samom prilazu žicanim preprekama pao je Janko Stanivuković, a na prilazu prvom rovu teško je ranjen Iso Janković, komandir vođa 1. čete 1. bataljona. On se u 16. brigadi nalazio od njenog formiranja. Pored njega ranjeni su Slavko Vaupotić, Joco Radetić i Milica Erde-

raznih štofova i izvjesne količine sanitetskog materijala. (Za to vrijeme Omladinska brigada je u svojim redovima imala blizu 100 bosih drugova i drugarica. Ništa bolja situacija nije bila ni u drugim brigadama.)

Dok je 1. bataljon Omladinske brigade podilazio ovom selu, u njemu nije bilo neprijateljevih vojnika. Međutim, kad su čete već ušle u selo s južne, sa sjeverne strane u selo je ušlo oko 60 gestapovaca, koji su odmah blokirani i držani u takvom stanju sve dok sav plijen nije izvučen. Tom prilikom su dva gestapovca ubijena. Pored akcije u Podravskom Novigradu, ovaj bataljon je imao u planu da izvuče i štampariju iz Virja. Međutim, zbog glomaznosti nije mogla biti transportirana.

Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 69 i 86, str. 22. i 271.

ljan, koja je nekoliko dana kasnije podlegla ranama, jer joj na vrijeme nije mogla biti ukazana prva pomoć. Od mnogočlane obitelji samo je ona, godinu dana ranije, pukim slučajem izbjegla ustaški nož. Metak nije. Tako je i posljednji član obitelji Erdeljan iz sela Oprisavci kod Slavonskog Broda pao u borbi za slobodu.

Prvih nekoliko sati borbe 1. i 2. bataljon Omladinske nisu nešto naročito postigli. Više je postigao 1. bataljon 12. brigade čiji su bombaši uspjeli da unište jednu izdvojenu domobransku desetinu. Oni su se privukli zgradi željezničke stanice i u nju ubacili desetak ručnih bombi. Ovaj uspjeh hrabrih bombaša poljuljao je moral zdrugovaca, ali je borba i dalje žestoka, a gubici su osjetni i obostrani.

Neprijatelj se branio ogorčeno iako je imao dosta mrtvih i ranjenih. Još u početku napada teško je ranjen jedan domobranski oficir. Međutim, i poslije četvrtog sata borbe obrana im je još jedinstvena i nije bilo znakova panike.

Ipak, nakon sedmosatnih borbi uporište zdrugovaca je likvidirano. Jedan dio se izvukao ranije pripremljenim saobraćajnicama, preko južnog dijela sela, ali su neki ipak pali u ruke jedinicama koje su se nalazile u zasjedama.¹⁴

Zato što uspeh u likvidaciji neprijateljeve posade nije bio potpun krivicu snosi jedna četa Omladinske brigade iz sastava bataljona koji je napadao sa jugoistočne strane uporišta. Ne poduzevši sve mjere predostrožnosti, ona je dozvolila da je neprijatelj u jednom trenutku iznenadi i koristeći njenu zabunu izvuče se iz obruča. Sličnu odgovornost snosi i četa 1. bataljona 12. brigade, koja je imala zadatak da posjedne položaje između željezničke stanice u Velikim Bastajima i Malih Bastaja, te na taj način spriječi eventualno bjekstvo neprijatelja sa željezničke stanice u uporište. Da greška bude veća, ova četa, kao i četa iz Omladinske brigade, nakon likvidacije posade u zgradi željezničke stanice, ostaje na mjestu, ne goni neprijatelja i on se nesmetano povukao prema Maslenjači.

Treba napomenuti i to da je štab 12. divizije predvidio da bi neprijatelj mogao iskoristiti baš taj pravac za bjekstvo, pa je s tim u vezi odredio zadatke pomenutoj četi

¹⁴ U ovoj akciji učestvovala je kompletna divizija, dva bataljona 17. brigade, te Bilogorski i Daruvarski odred.

Omladinske brigade i 1. bataljonu 12. brigade. O zadatku tog bataljona, u zapovjesti štaba 12. divizije između ostalog se kaže: »Snage I bataljona treba da zaposjednu položaje od istočnog dijela s. Maslenjača do u pravcu kote 177, s tim da sprječavaju bjekstvo bande iz uporišta u tom pravcu.«¹⁵ Tako, međutim, nije rađeno i posljedice su poznate.

Kada je primijećeno da se neprijatelj izvlači, upućena je jedna druga četa iz Omladinske brigade. Iako je pokrenuta sa zakašnjenjem, ona je sustigla neprijatelja kojega je u međuvremenu zadržao jedan vod iz 12. brigade. Tako se neprijatelj našao između dvije vatre. Međutim, borci iz čete i voda nisu se snašli i prilika koja im se ukazala nije iskorištena, te se neprijatelj uspio izvući.¹⁶

Akcija na uporište Mali Bastaji još jednom je pokazala da neki rukovodioci nisu dovoljno budni i da se ne brinu za održavanje veze sa susjednim jedinicama i za bezbjednost bokova svojih zasjeda. Zbog toga je neprijatelju i uspijevalo da zaobilaznim pravcem (kroz šumu i kukuruze) prođe neopažen, a u jednom trenutku da iznenadno izbije na bok bataljonu 18. brigade.

Ozbiljnu slabost u napadu na Male Bastaje predstavlja i nepravovremena upotreba rezerve. Do ovog je došlo zbog toga što štab Omladinske brigade nije imao stalan i tačan uvid u situaciju, pa mu je rezerva ostala neiskorištena, a mogla se upotrebiti za gonjenje u trenutku kad je neprijatelj počeo napuštati uporište.

No, pokazale su se i dobre strane. Tako, na primjer, gotovo svi borci su se ukopali dobrim dijelom u rovove punog profila, pa su gubici na zasjedama, i pored toga što je borba bila veoma oštra, svedeni na najmanju mjeru. Svi protivnapadi neprijatelja uspješno su odbijeni, a nanijeti su mu i osijetni gubici. Svega je 5 boraca brigade izbačeno iz stroja (3 mrtva i 2 ranjena). Pored ovoga, pokazalo se da borci mnogo štedljivije troše municiju nego ranije. U isto vrijeme s manje utrošene municije postignuti su dobri borbeni rezultati.

¹⁵ Arhiv **Vir**, reg. br. 15/1, k. 892.

¹⁶ Kod Dobre Kuće oveća grupa neprijateljevih vojnika naišla je na Daruvarski odred, te ih je tu izvjestan broj likvidiran. Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 86. str. 268.

I u ovoj akciji neprijatelj je pokazao da se plaši partizanskih topova i minobacača. Minobacačije i artiljerci precizno su gađali i s malo granata postizali dobre rezultate. To je kod neprijatelja stvaralo paniku, koja je često bila presudna za ishod borbe. Tako, na primjer, već poslije prvih dobro usmjerenih granata, na pravcu bataljona koji je nadirao sa jugoistočne strane, neprijatelj je napustio položaje. Zato je zaključeno da — artiljercima i minobacačijama ubuduće valja pokloniti više pažnje.

U borbama za Male Bastaje zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 5 automata, 75 pušaka s preko 10.000 metaka, 100 bombi, radio-stanica i velika količina namirnica. Pored toga zaplijenjena je velika količina pšenice, goveda i svinja. Uništena su 3 kamiona, željeznička stanica u Velikim Bastajima sa svim uređajima, 3 vagona i 7 vršaćih strojeva.

Na obe strane gubici u ljudstvu bili su osjetni. Prema našim podacima,¹⁷ ubijeno je oko 75 neprijateljskih vojnika, 41 je zarobljen (od kojih je 11 izjavilo da žele ostati u partizanima). Pored vojnika, zarobljeni su satnik Nikoletić, zapovjednik posade u Malim Bastajima, i jedan ustaša.

Naši ukupni gubici u ovoj akciji bili su: 16 mrtvih i 46 ranjenih drugova. Među ranjenima je i komandant 1. bataljona Omladinske brigade Milan Tojagić.¹⁸ Izgubljen je jedan teški mitraljez (iz 12. brigade), utrošeno oko 8.000 pušanih metaka, 13 teških mina, 9 granata za protivtenkovski top, 40 ručnih bombi, 20 granata za top 65 mm.

Prema neprijateljevim podacima,¹⁹ on je imao 20 mrtvih i 13 ranjenih (među njima jedan oficir), a partizani 35 mrtvih. Za ranjene ne navode nikakve podatke, a ne govore ništa ni o zarobljenima. Isto tako u postojećim dokumentima ne pominje se zapovjednik Nikoletić. Tačniji uvid o rezultatima ove borbe može se dobiti iz izvještaja²⁰ Glavnog stožera domobranstva od 20. kolovoza 1943. godine, u

¹⁷ Isto.

¹⁸ Milan Tojagić poginuo kao pukovnik-pilot RV desetak godina poslije rata.

¹⁹ Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 21. kolovoza 1943.

Arhiv VII, reg. br. 5/1, k. 28.

²⁰ Isto, reg. br. 4/1-1, k. 28.

kome stoji: »19. VIII naše dvije bojne koje su bile upućene za obezbjeđenje Bastaja i Đulaveca (9 i 18 km. s. ist. od Daruvara) dostigle su bez vlastitih gubitaka, a uz slab neprijateljski otpor Đulavec. Posada iz Đulaveca koja se ranije povukla u Suhopolje (9 km. j. ist. od Virovitice) ušla je ponovo u Đulavec. Partizani su se povukli u južnom i sjeverozapadnom smjeru. Od posade Bastaji spaseno je 111 domobrana, sa 3 strojopuške i 90 pušaka. Od ovih 1 časnik i 13 domobrana su ranjeni.«

Za naše snage se u istom izvještaju tvrdi da su imale 35 mrtvih i mnogo ranjenih.

Ako se ima u vidu da je posada brojala 250 — 300 vojnika i naoružanih civila, a spaseno je, kako se u navedenom neprijateljevom izvještaju konstatira, svega 111 vojnika, onda su naši podaci o njihovim gubicima tačniji.

Na kraju valja reći i o tome da je zbog neprijateljskog držanja izvršena konfiskacija imovine svih narodnih neprijatelja. Organizacija izvlačenja velike količine plijena povjerena je Omladinskoj brigadi.²¹ Kao pomoć za to brigadi je stavljeno na raspolaganje osoblje Komande bilogorskog područja. Na žalost, organizacija, naročito u početku, nije bila dobra i veći dio plijena nije izvučen.

Poslije ovoga, Omladinska brigada se povukla u sela Đakovac i Turčević Polje (sekcija Bjelovar 1:100.000). U njima se nalazila i prije napada na Male Bastaje.

RUŠENJE KOMUNIKACIJA OKO DARUVARA

Poslije akcije na Male Bastaje nije se dugo mirovalo. Već 21. kolovoza štab 12. divizije izdaje zapovijest za rušenje komunikacije Pakrac — Suhopolje — Virovitica²² (sekcije Pakrac, Bjelovar, Podravska Slatina 1:100.000).

U toj akciji Omladinska brigada je imala zadatak da poruši prugu između Velikih Bastaja i Đulaveca.

Radi izvršenja postavljenog zadatka Omladinska brigada je prikupila mještane iz sela Miletinca, Brđana, Velikih Bastaja, Koreničana, Katinca i Potočana, a diverzan-

²¹ Isto, reg. br. 16/1, k. 892.

²² Isto, reg. br. 4/1, k. 881.

tsku grupu, koju joj je dodijelio štab divizije, upotrijebila je za miniranje pruge u neposrednoj blizini Dulaveca i na trećem kilometru iza željezničke stanice Veliki Bastaji prema Daruvaru.

Sve jedinice dobile su zadatak da uništavaju skretnice na željezničkim stanicama, sijeku što veći broj praga i prevrnu prugu u što većoj dužini.

Rušenje pruge između Velikih Bastaja i Dulaveca obavljeno je u noći između 21/22. kolovoza. Ono je nastavljeno i slijedeće noći, pa je porušena u dužini od osam kilometara, a prekinute su i telefonsko-telegrafske linije. Radi obezbjeđenja rušenja brigada je organizirala zasjede, ali do borbe sa neprijateljem nije došlo.²³

Nekoliko dana kasnije neprijatelj je vršio prestrojavanje svojih jedinica, sa ciljem da porušenu prugu osigura, popravi i osposobi za saobraćaj.

Međutim, to mu nije uspjelo i pruga je popravljena tek u drugoj polovini rujna.

Poslije akcije na pruzi Omladinska brigada se povlači na odmor u selu Dakovac i Lončaricu, ali već 25. kolovoza ima žestok okršaj s neprijateljem. Tog dana iz Virovitice, Grubišnog Polja i s. Raženice dva bataljona 12. njemačkog SS policijskog puka, dijelovi 135. puka 187. njemačke rezervne divizije, tri bataljona domobrana iz 1. brdske brigade i dijelovi 8. brdskog domobranskog puka otpočeli su trodnevno »čišćenje« istočno dijela Bilo-gore. Stvarni cilj ove akcije bila je pljačka žita u selima tog dijela Bilo-gore.

U rejonu Lončarice i Miletinca (15, odnosno 10 km sjeverno od Daruvara — sekcija Bjelovar 1:100.000), pored Omladinske brigade, neprijatelju pružale otpor i jedinice 18. brigade 12. divizije. Neprijatelj je napadao s više strana, ali je razbijen.

Na položaje Omladinske brigade (južna i jugozapadna ivica šume Bukvik) neprijatelj je napadao jednom kolonom od Grubišnog Polja, a drugom od Rašenice. Borba je trajala cijeli dan, ali je neprijatelj zadržan i, najzad, natjeran u bjekstvo. Prvi bataljon Omladinske brigade goneći neprijatelja upao je u Rastovac i istjerao ustaše koje su

²³ Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 87, str. 275.

ovdje pljačkale narod. Treća kolona koja je nastupala od Virovitice, postigla je neki uspjeh dostigavši povoljnu liniju u selu Lončarici. Tu je organizirala obranu. Naše jedinice nisu ništa mogle postići i pored toga što su poduzeta dva snažna napada. Ipak, ni ova kolona nije produžila prodor, pa je tako neprijatelj definitivno zaustavljen.

Nakon toga, Omladinska brigada se, prema naredjenju štaba 12. divizije, u toku noći 25. kolovoza prebacuje u rejon Gornjih Boraka i Vranog Kamena (sekcija Podravska Slatina 1:100.000).²⁴

U ovoj borbi, prema vlastitom priznanju, neprijatelj je imao 6 mrtvih, 8 ranjenih i 10 nestalih. Isto tako u izvještaju²⁵ Zapovjedništva 4. brdskog domobranskog puka od 25. 8. 1943. navodi se da dnevni zadatak nije izvršen zbog jakog otpora partizana u rejonu Lančarice i Dakovca. Naši gubici su 5 mrtvih i 13 ranjenih.²⁶ Među ranjenicima je i Veljko Bajagić, puškomitraljezac 1. čete 3. bataljona. Odvojen od jedinice i s tri rane izdržao je dva dana i dvije noći prikriven u jednom šumarku, a onda se priključio jedinici. Naredbom br. 208 od 12. 9. 1943. pohvaljen je od štaba 12. divizije. U rejonu Gornjih Boraka Omladinska brigada ostaje do 30. kolovoza, kada se ponovo vraća u Lončaricu i Dakovac.

Već slijedećeg dana ona dobija zadatak da jednim dijelom snaga organizira zasjedu na putu Pivnice—Suhopolje, a drugim da obezbjeđuje pravac od Đulaveca. Tog dana, a i slijedećeg, neprijatelj nije naišao i Omladinska brigada se povukla u sela Gornje i Donje Kusonje, a kasnije u Hum—Varoš (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). U ovim selima brigada ostaje tri dana, a onda se prebacuje u Ožegovce, koji se nalaze na južnim padinama Ravne gore, gdje ostaju još toliko, a potom preko Psunja prelaze na sektor Nove Gradiške (sekcija Slavonska Požega 1:100.000).

Porazi sila Osovine na svim ratištima nalagali su partijsko-političkim radnicima da u jedinicama i u narodu objašnjavaju aktuelnu situaciju. Partijsko-politički radnici su dobivali sve više činjenica koje su im pomagale u

²⁴ Arhiv VII, reg. br. 22-22/21, k. 470.

²⁵ Isto, reg. br. 10/1-40, k. 28.

²⁶ Isto, reg. br. 32/8, k. 881A.

razvijanju aktivnosti za mobilizaciju novih boraca. Uporedo s prilivom novih boraca s oslobođene i neoslobođene teritorije, bilo je sve više domobrana koji su, pojedinačno ili u grupama, prelazili na našu stranu. U ovome su prednjačili domobrani iz lovačkih pukovnija. Moral je opao i kod ustaša, jer su i oni sve više uvidali da su i sami oruđe u rukama Nijemaca, i da Nijemci gube pobjede na svim ratištima. Zanimljiv je slučaj sa domobranima lociranim u Trokutu,²⁷ gdje su se u to vrijeme javno pjevale partizanske pjesme.

Nasuprot opadanju morala u neprijateljevim jedinicama, naše snage sve više su jačale²⁸ u vojnom i u moralno-političkom pogledu. To se ispoljavalo gotovo u cijeloj Slavoniji. Iako je rat bjesnio svom svojom žestinom, u Slavoniji je slobodna teritorija u punom smislu riječi to i bila.

RAZBIJANJE ČETNIČKOG ODREDA MAJORA JANJICA

Polovinom kolovoza iz Bosne u sela oko Okučana prelazi četnički major Janjić, rodом iz Caga u Slavoniji. Po odobrenju i pod zaštitom Nijemaca on je doveo »Slavonsko-sremski četnički odred«, koji je brojao oko 30 četnika. Cilj odreda je bilo četničko djelovanje u srpskim selima oko Okučana, a onda i u cijeloj Posavini. Izuzimajući sela Čovac i Gređane, ni u jednom drugom selu nisu uspjeli zavrbovati nijednog četničkog jataka. Brzom intervencijom ovaj četnički odred je kratko vrijeme nakon dolaska u Slavoniju i razbijen. Svega nekoliko četnika, zajedno sa majorom Janjićem, uspjelo je pobjeći u Bosnu, a svi ostali

²⁷ Trokutom je nazvana teritorija između Novske—Nove Gradiške—Pakraca.

²⁸ U kolovozu je Omladinska brigada brojala 1011 boraca, prema 760 koliko je imala na dan formiranja, od toga 133 drugarice. Od naoružanja ova brigada je imala: 6 mitraljeza, 31 puškomitraljeza 14 automata i 577 pušaka. Već na prvi pogled se može uočiti da je bilo više boraca nego oružja. Pa ipak moral kod boraca je bio na visini i brigada je izvršavala sve zadatke koji su pred nju postavljeni. U to vrijeme, u okviru 12. divizije, Omladinska brigada je bila druga po veličini. Osamnaesta brigada je imala 200 boraca manje, a 12. blizu 300 boraca više (12. brigada je brojala 1294 borca.

Arhiv VII, reg. br. 101-40, k. 28.

su likvidirani. Ipak, i pored brze likvidacije ovog četničkog odreda, odmah se prišlo formiranju Protivčetničkog bataljona jačine 100 boraca. Svi borci su po nacionalnosti morali biti Srbi, a primali su se samo dobrovoljci. Taj bataljon je ubrzo ušao u sastav Čehoslovačke brigade »Jan Žiška«. Za postojanjem posebne jedinice više nije bilo nikakve potrebe, jer se četnici u Slavoniji više nisu pojavili.²⁹

Potpuni neuspjeh četnika u ovom dijelu Slavonije rječito govori o riješenosti širokih narodnih slojeva da do kraja slijede naš oslobodilački pokret. Pokazalo se da četnike preziru podjednako i srpska i hrvatska sela. Uz to seljaci iz hrvatskih sela su se još jednom osvjedočili da je NOV njihov jedini i pravi zaštitnik od ustaša, Nijemaca i četnika. Oni se nisu zadržavali na tome i sve je više bilo dobrovoljaca koji su tražili da budu primljeni u partizane. O tome se najrječitije govori u pismu štaba 12. divizije, upućenog Omladinskoj brigadi: »U posljednje vrijeme osjeća se sve veći priliv Hrvata u našu Narodnooslobodilačku vojsku i uslovi mobilizacije postaju sve bolji. Općenito uzevši dolazak novih boraca u naše jedinice postaje masovan. Svi napori HSS-a da spriječe prilaz Hrvata u redove Narodnooslobodilačke vojske ostali su bez uspjeha.«³⁰

Tako se narod Slavonije iz dana u dan sve više uvjeravao u vrijednost naše vojske. Ona je pred očima naroda izrastala u silu koja se sve uspješnije nosila s nadmoćnijim neprijateljem. Pored toga, narod je osjećao i njenu praktičnu pomoć. Kad nisu bili u borbi, borci naših jedinica obezbjeđivali su sjetvu ili i sami u njoj učestvovali. Isto tako nekad su kompletne jedinice učestvovale u sklanjanju žitarica, njihovom skladištenju i slično.

Od 1. do 10. kolovoza Omladinska brigada je provela³¹ u selima Mala Dapčevica — Velike Cepidlake — Veliki Miletinac, gdje se, pored obezbjeđenja žetve u slobodno

²⁹ Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 86.

³⁰ Arhiv VII, reg. br. 11/10, k. 892A.

³¹ Isto, reg. br. 44-15/21, k. 881A.

vrijeme sređivala i popunjavala. Tada je u brigadu stiglo oko 100 novih boraca,³² a vrijeme je najviše iskorišteno za vojnu obuku.

Ovaj rad vojnih rukovodilaca, a i pojačani partijsko-politički rad, dao je vrlo dobre rezultate. Uskoro iza toga štab 12. divizije konstatira da je borbena disciplina u svim jedinicama divizije na visini, ali u Omladinskoj brigadi stanje je najbolje.³³

NAPAD NA UPORIŠTE U DRAGALIĆU I NA PRUGU BEOGRAD—ZAGREB

Prije napada na uporište u Dragaliću (sekcija Pakrac 1:100.000), štab 12. divizije je pripremio likvidaciju uporišta u Bukovici³⁴ (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). Međutim, neposredno pred napad, neprijatelj je napustio uporište, pa su gotovo sve jedinice divizije angažirane u rušenju pruge na pravcu Podravska Slatina — Čačinci. Tada je porušeno 600 m željezničke pruge, a na dvostruko većoj dužini uništene su telefonsko-telegrafске linije. Zaplijenjena je i općinska arhiva u Bukovici.³⁴

Uporište Dragalić, smješteno na pruzi između Nove Gradiške i Okučana, stalno je privlačilo pažnju slavonskih brigada i odreda. Zato je nekoliko puta napadano. Naređenje za treći napad i njegovu likvidaciju izdaje štab 12. divizije podređenim jedinicama 8. srpnja.³⁵ Pored likvidacije posade sastavljene od ustaša i Nijemaca, trebalo je i porušiti prugu.

Prije polaska na uporište Dragalić, Omladinska brigada je boravila nekoliko dana u Ožegovcima, a onda preko Pšunja prešla na sektor Nove Gradiške (sve sekcija Slavonska Požega 1:100.000). Marš je bio vrlo težak ne samo

³² Poslije dolaska ovih boraca, Omladinska brigada broji 1119 boraca, a od naoružanja ima 826 pušaka, 34 puškomitraljeza, 6 teških i 3 laka mitraljeza.

Arhiv VII, reg. br. 7/4, k. 881; Samo deset dana kasnije broj boraca se povećao na 1350, a puškomitraljeza na 37.

Isto, reg. br. 10/4, k. 881 i 12/4, k. 881.

³³ Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 86, str. 270.

³⁴ Arhiv VII, reg. br. 19/1, k. 892.

³⁵ Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 22, str. 80.

zbog toga što je brigada morala preći oko 45 km, nego i zato što se kretalo noću i po gotovo neprohodnom terenu. Prebacivanje je izvršeno po planu i bez smetnji do sela Pravoslavna i Katolička Šagovina (sekcija Pakrac 1:100.000). Međutim, nakon izlaska iz ovog drugog sela, brigadu je dočekala skupina od oko 400 njemačkih vojnika, najvjerojatnije na dostavu nekog njihovog špijuna.³⁶ Okršaj je bio žestok ali su Nijemci bili prisiljeni da iz napada pređu u obranu, jer su imali dosta mrtvih i ranjenih. Nije isključeno da je uzrok slabe borbenosti Nijemaca dolazio i otuda što su bili pripremljeni za borbu protiv jedne čete, a već u prvom naletu trebali su izdržati napad 2. i 3. bataljona. Nijemci su izgubili jedan top, teški mitraljez i 5 puškomitraljeza. Dvadeset i dva Nijemca su poginula, a 12 ih se predalo. Osim ljudskih žrtava, neprijatelj je izgubio jedan puškomitraljez i 30 pušaka. U ovoj borbi pala je jedna od najveselijih drugarica u brigadi Rezika — čije je prezime malo tko znao.

Pored nje, posebno se istakao komandir 3. čete 3. bataljona Šefik Kapetanović; nekoliko dana kasnije njega je pohvalio štab 12. divizije.³⁷

Prema prikupljenim podacima, u neprijateljevom uporištu Dragalić nalazilo se gotovo sto ustaša i Nijemaca. Veći dio utvrdio se u nekoliko bunkera razmještenih oko željezničke stanice. Ostatak se smjestio u Dragaliću. Ovaj dio posade bio je utvrđen u centru sela, u školi, crkvi i domu. U selu su bile samo ustaše. Otporna tačka u selu je bila slabija³⁸ nego ona kod željezničke stanice, u kojoj su Nijemci i ustaše, pored teškog mitraljeza, imali i 5 puškomitraljeza.

Pored ovih dobro organiziranih otpornih tačaka u selu i na željezničkoj stanici Dragalić, duž pruge — prema Novoj Gradiški i prema Okučanima, u zidanim bunkerima,³⁹ nalazile su se manje neprijateljeve posade.

³⁶ Prema kasnijem razvoju događaja, izgleda da su Nijemci obaviješteni samo o prethodnici, koju je sačinjavala jedna četa.

³⁷ Arhiv VII, reg. br. 32/8, k. 881.

³⁸ Iako se u postojećoj dokumentaciji o naoružanju ove posade ništa podrobnije ne govori, pretpostavlja se da je posada bila sastavljena od jednog vođa, koji je imao tri desetine, a u svakoj desetini po jedan puškomitraljez.

³⁹ Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 22.

Za onesposobljavanje pruge i likvidaciju neprijateljevog uporišta u Dragaliću i na željezničkoj stanici Dragalić zadatke su dobile sve jedinice divizije.

Dvanaesta brigada je organizirala zasjedu prema uporištima u Rajiću i Okučanima i rušila prugu između željezničkih stanica Rajić — Okučani.

Omladinska brigada je imala zadatak da sa 2. i 3. bataljonom postavi zasjedu prema Novoj Gradiški ispred sela Mašići i spriječi dolazak neprijatelja ako krene u pomoć napadnutoj posadi u Dragaliću. Drugi bataljon je držao položaje ispred Mašića, a 3. bataljon u istoj visini samo južnije od njega. Trećem bataljonu dodijeljeni su i protivtenkovski top i diverzantska grupa, jer su 2. i 3. bataljon imali još zadatak da na željezničkoj pruzi pomoću eksploziva presijecaju šine na sastavcima i na kolosijecima. Bataljoni su radi lakšeg izvršavanja zadatka mobilizirali i dio mjesnog stanovništva. Prvi bataljon Omladinske brigade dobio je zadatak da skrši posadu na željezničkoj stanici Dragalić. Radi toga ovom bataljonu je dodijeljen top 65 mm.⁴⁰

Osamnaesta brigada je s dva bataljona obezbjeđivala pravac od Okučana, a jedan bataljon trebao je likvidirati posadu u Dragaliću.

U ovoj akciji i 1. bataljon Posavskog odreda dobiva zadatak da kontrolira put Lipik — Donji Čaglić i u slučaju nailaska neprijatelja da mu prepriječi dalje nastupanje.

Početak napada na Dragalić predviđen je za 8. srpnja u 23 sata.

U istom naređenju štab 12. divizije je regulirao da se ranjenici evakuiraju u Rogolje i u mlin na pravcu Bobare — Raške. Za vrijeme ove akcije štab Omladinske brigade nalazio se u rejonu k. 177 (sjeverno od s. Medara), a brigadno previjalište u Širincima.

Za akciju na Dragalić sve su jedinice bile dobro pripremljene i organizirane. Ipak, uspjeh u rušenju pruge nije bio potpun, jer je i neprijatelj na tom sektoru bio čvrst i dobro utvrđen, a i druge okolnosti išle su mu naruku.

⁴⁰ Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 42, str. 144.

Dvanaesta brigada je sišla na prugu, ali ju je porušila samo na dužini od oko 200 metara, a izgubila je 11 boraca (9 ranjenih i 2 mrtva).

U rušenju pruge Zagreb — Beograd na sektoru Rajić — Okučani, Okučani — Dragalić, Dragalić — Nova Gradiška, pored 4 bataljona 12. brigade učestvovala su i 4 bataljona iz Omladinske i 18. brigade — iz svake po dva bataljona.⁴¹ Rezultati akcije ovih bataljona su slični rezultatima 12. brigade.⁴²

Dok je ovih osam bataljona rušilo prugu, jedan bataljon 18. brigade likvidirao je neprijateljevo uporište u Dragaliću, gdje se nalazilo oko 30 ustaša naoružanih puškama i s tri puškomitraljeza. U ovoj akciji ubijeno je 12 ustaša, ostali su pobjegli. Svi objekti koji su bili utvrđeni i pripremljeni za obranu spaljeni su i do kraja rata nisu bili upotrebljivi.

Mnogo više uspjeha imala je Omladinska brigada, koja je pored zasjeda, na određenim pravcima, operirala na pruži Dragalić — Nova Gradiška. Tom pilikom su 2. i 3. bataljon uništili 1 lokomotivu, 23 vagona, 3 kamiona i 3 motocikla. Zaplijenjeno je 250 pušaka francuskog porijekla i 25.000 metaka. U jednom vagonu ubijeno je 5 Nijemaca, a toliko ih je i zarobljeno.⁴³

Diverzija pruge bila je otežana i zbog pomanjkanja podesnih sredstava za rušenje. Uz to diverzantske grupe nisu imale dovoljno i kvalitetnog eksploziva, pa se sve svelo na rušenje pruge primitivnim sredstvima. Ipak, računajući oba kolosijeka, onesposobljeno je blizu dva kilometra⁴⁴ pruge, a saobraćaj je obustavljen 40 sati. Da su jedinice raspolagale potrebnim tehničkim sredstvima podesnim za rušenje, pruga bi bila onesposobljena na duže vrijeme.

Neprijateljevu posadu, sastavljenu od Nijemaca i ustaša, u bunkerima oko željezničke stanice Dragalić pokušao je likvidirati 1. bataljon Omladinske brigade. U tome

⁴¹ Iz Omladinske brigade za rušenje pruge određeni su 1. i 4. bataljon.

⁴² Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 42, str. 144.

⁴³ Arhiv VII, reg. br. 9/2, k. 881.

⁴⁴ Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 42, str. 144.

nije uspio ni poslije nekoliko pokušaja iako je u svom sastavu imao top 65 mm, jer su se Nijemci i ustaše ogorčeno branili. Top kojim je bataljon raspolagao nije bio naročito koristan budući da se gađalo po mraku.

Borba je trajala do jutra, a vođena je uglavnom u rejonu željezničke stanice i na odstojanju od bunkera. Naime, bunkereri su bili na brisanom prostoru, pa im je bilo nemoguće proći. U ovoj borbi bataljon je imao jednog mrtvog i dvoje ranjenih. Trojica domobrana, koji su se spremali da nekud putuju, zarobljena su na putu prema željezničkoj stanici.

Poslije izvršenog zadatka⁴⁵ na pruzi Zagreb — Beograd, bataljoni Omladinske brigade, već u prvim poslije-podnevnim satima 9. rujna prebacili su se na sektor Pravoslavne i Katoličke Šagovine i Sirinaca. Ovdje su saznali da je Italija kapitulirala⁴⁶ i taj događaj je svečano proslavljen. Radovali su se i civili. Tog dana veselju nije bilo kraja. Svi su bili uvjereni da je kraj rata vrlo blizu. Borci, rukovodioci, civili — svi zajedno, svejedno što govore različito: kajkavski, štokavski, što su jedni učili škole, a drugi obrađivali zemlju, što su neki iz grada, a neki iz zabačenih sela — taj dan su bili jedno, stopljeni s cjelinom koja se zove brigada.

Razvilo se kolo slavonsko, raspjevano, šareno, kolo boraca i naroda, Srba, Hrvata i ostalih narodnosti koji su u brigadi ili u ovim selima živjeli.

U toku rujna u naše jedinice je došlo na stotine novih boraca iz Srijema, Slavonije, Posavine i Podravine. Dolazak mladića i djevojaka iz ovih krajeva nije prestao ni u listopadu. Među novодоšlim borcima bilo je i domobrana. U tom mjesecu sve jedinice u Slavoniji su ojačale, a formirane su i nove. Prvog dana listopada formirana je Brodska brigada.⁴⁷

⁴⁵ Arhiv VII, reg. br. 1/3, k. 1296.

⁴⁰ Hronologija, str. 541.

⁴⁷ Za formiranje ove brigade Omladinska je iz svog sastava dala političkog komesara bataljona Stevu Lačana, komandanta bataljona Đuru Priliku i oficira za informacije Ivu Culinovića i 50 boraca, te dva laka minobacača, teški mitraljez i 2 puškomitraljeza. Zbog toga su u Omladinskoj brigadi izvršene ove kadrovske prom-

U to vrijeme izvojevane su značajne pobjede na ratištima u našoj zemlji i u Evropi. U žestokim svakodnevnim borbama, Hitlerova armija je trpjela gubitke, ali će ona pružati otpor još punih 600 dana. Njemačka Vrhovna komanda, svjesna da se odsudna bitka bije na istočnom frontu, prebacivala je s ostalih ratišta kompletne združene sastave i slala ih na Istok.

Time je Crvena armija znatno olakšala zapadnim saveznicima — Velikoj Britaniji i SAD da izvrše desant na Siciliju, a onda i iskrčavanje na jugu Italije, nakon čega je Italija bila prisiljena na kapitulaciju, a uskoro iza toga, pod uticajem naše slavne borbe, ustanak se prenio i na sjevernu Italiju.⁴⁸

Zbog djelovanja naših brigada i partizanskih odreda slobodna teritorija je u znatnoj mjeri postala veća i sigurnija, a poluoslobođeni krajevi Podravine, Posavine i daruvarskog sreza bili su uglavnom pod našom kontrolom. Dejstvom odreda (Posavski, Osječki, Daruvarski, Požeški i Diljski) širio se utjecaj NOB na sve krajeve sektora koji je držao 2. korpus, uključujući i Slavoniju (istočno od Dilja i Krndije).

U izvještaju komesaru 2. korpusa za period od 1. do 10. rujna, komesar 12. divizije Marijan Cvetković konstatira da je u to vrijeme došlo do velikog zbliženja partizana i civilnog stanovništva i da su odnosi obostrano na najvišem nivou. Na kraju izvještaja stoji i ovo: »Osjeća se velika promjena kod naroda s obzirom na ono stanje kakvo je bilo kada je divizija prvi put došla u ova sela oko pruge (misli se na prugu Beograd — Zagreb, na dijelu Nova

jene: komandant 2. bataljona postao je Marko Opačić, a zamjenici komandanta bataljona postali su Šefik Kapetanović (danas general-major u penziji), Milan Komlenac i Jovo Romanić.

Ubrzo iza toga formirat će se i 4. bataljon. Za komandanta bataljona postavljen je Mijo Butković, za zamjenika komandanta Milan Stojaković, za političkog komesara Matija Božić, a za zamjenika političkog komesara Kulenović.

Arhiv VII. reg. br. 33-1/8, k. 881A; Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 186, str. 571—572.

⁴⁸ Od Jugoslavena izbjeglih iz zatvora »Spolete« i »Idolfiorite« formiran je partizanski odred koji je kasnije poslužio kao jezgro za formiranje italijanske brigade »Antonio Gramsci«. Hronologija, str. 541.

Gradiška — Novska — primjedba autora). Sa naročitim simpatijama dočekalo je stanovništvo Šagovine Omladinsku brigadu.«⁴⁹ Raspoloženje naroda prema našim jedinicama učvršćivalo je i moral boraca.

U istom izvještaju štabu korpusa, konstatira se i da su moral i borbena disciplina svih jedinica na visini, a da se Omladinska brigada posebno ističe. Pored ostalog, u tom izvještaju se kaže da su štabovi bataljona i štab Omladinske brigade u punom sastavu, ali da »Štab brigade ne pruža aktivnu pomoć štabovima bataljona niti nad istima sprovodi dovoljnu kontrolu . . .« i dodaje: »Kad se i ovo postigne brigada će biti među prvima.«⁵⁰

Grupa rukovodilaca Omladinske brigade, slijeva udesno (stoje): Milan Popara, načelnik štaba brigade; Đuro Dučić, komandant; Boris Cafuk, obavještajac brigade; (sjede): Nikola Mraković Uča, politički komesar bataljona, i Mladen Đukanović, kurir (kasnije poručnik) — Orahovica, jesen 1943.

⁴⁹ Arhiv VII, reg. br. 10-1/21, k. 881.

⁵⁰ Isto, reg. br. 10-2, k. 881.